

УДК 346.93

Т.В. Корольова

ПІДВІДОМЧІСТЬ СПОРІВ ЗА УЧАСТЮ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

З прийняттям Кодексу адміністративного судочинства (КАС) дискусійним у сучасній науці стало питання розмежування компетенції між адміністративними та господарськими судами щодо вирішення спорів, стороною в яких є орган державного контролю та нагляду за господарською діяльністю юридичних осіб.

Згідно п. 1 ч. 1 ст. 3 КАС вказана категорія спорів підвідомча адміністративним судам, бо стороною в спорі є суб'єкт, що здійснює владні управлінські функції. В той же час спір за участю суб'єктів господарської діяльності підвідомчий, згідно ГПК, господарським судам.

У юридичній літературі відсутнє єдине та загальновизнане поняття підвідомчості. Деякі вчені розуміють підвідомчість як сукупність справ, що віднесені до компетенції певних органів (загальних судів, господарських, нотаріату і т. д.) на підставі прямої вказівки закону. [1, с. 55]. Інші вважають, що розмежування справ за підвідомчістю повинно відбуватися на підставі характеру спірних правовідносин. [3, с. 61].

Поширеною є точка зору, згідно з якою критеріями підвідомчості є такі правові ознаки, як характер спірних правовідносин та суб'єктний склад спору [4, с. 53].

Проаналізуємо проблему підвідомчості на матеріалі спорів, що виникають між органами державного регулювання господарської діяльності та юридичними особами – суб'єктами господарської діяльності з приводу компенсаційних виплат з держбюджету. Зокрема, з приводу державної компенсації виробникам лікарських засобів їхніх додаткових витрат, пов'язаних з підвищенням ставки акцизного збору на спирт етиловий (згідно із Законом України “Про внесення змін до Закону України Про державний бюджет України на 2005р.” та деякі інші законодавчі акти України” від 25.03.05 р. № 2505-IV та Постановою КМУ № 403, та відшкодування експортерам ПДВ у разі, коли їхній податковий кредит перевищує податкові зобов'язання згідно із Законом України “Про податок на додану вартість” від 03.04.97 р. № 168/97-ВР).

У визначенні підвідомчості вищевказаної категорії спорів існує процесуальна суперечність: теоретично ці спори можуть розглядатися як адміністративними, так і господарськими судами, що неможливо на практиці з огляду на застосування цими судами різних процесуальних норм – відповідно норм КАС та ГПК.

На наш погляд, вказана суперечність склалася тому, що суто формального критерію – суб'єктного складу сторін – явно недостатньо для визначення підвідомчості вищевказаних спорів. Для цього треба проаналізувати зміст спірних матеріальних правовідносин сторін.

Правовідносини, пов'язані з компенсаційними виплатами з держбюджету, є двостороннє зобов'язальними: суб'єкт господарської діяльності – виробник лікарських засобів чи експортер – зобов'язаний сплатити до держбюджету відповідно акцизний збір на спирт етиловий чи ПДВ, а розпорядник бюджетних коштів – Департамент з питань адміністрування акцизного збору та контролю за виробництвом та обігом підакцизних товарів – зобов'язаний відшкодувати у певних випадках ці витрати на підставі та в порядку, що встановлені відповідними нормативними актами.

Надання державної компенсації експортерам – платникам ПДВ та виробникам лікарських засобів – платникам акцизного збору на спирт етиловий передує складна процедура контролю з боку уповноважених державних органів. Зокрема, контролюється цільове використання спирту етилового, відповідність відпускної ціни лікарських засобів вимогам законодавства і т. д. Після цього Департамент з питань адміністрування акцизного збору направляє платіжне доручення до Держказначейства, яке перераховує кошти на рахунок виробника лікарських засобів.

Компенсація ПДВ здійснюється згідно пп. 7.7.3. Закону України “Про податок на додану вартість” від 03.04.97 р. № 168/97-ВР, де сказано, що підставою для отримання компенсації є данні податкової декларації за звітний період, згідно з якими ДПА надає припис, у якому вказується сума ПДВ, що підлягає компенсації, та сума відсотків, нарахованих на бюджетну заборгованість.

За наявності документально підтверджених відомостей про цільове використання спирту етилового виробником лікарських засобів та при наявності у експортерів певних даних податкової декларації за звітний період розпорядник бюджетних коштів зобов'язаний компенсувати вказаним суб'єктам їх витрати. (Зауважимо, що зобов'язальні правовідносини не є управлінськими).

На практиці ДПА з різних причин часто відмовляє у наданні товаровиробникам державної компенсації чи затримує її. Так внаслідок неправомірної затримки державної компенсації у 2004-2005 рр. у зв'язку з підвищенням ставки акцизного збору на спирт етиловий з 2 грн/л до 16 грн/л виробники спиртовмісних лікарських засобів зазнали суттєвих збитків, оскільки від виробничого процесу відволікалися значні кошти на сплату акцизного збору, за рахунок яких товаровиробники фактично надавали державі безвідсотковий кредит, а деякі підприємства фармацевтичної галузі, у тому числі підприємства комунальної власності, вимушені були навіть призупинити виробничий процес.

Таким чином, податкові спори мають економічні наслідки і безпосередньо пов'язані з господарськими правовідносинами, на підставі яких вони виникають, оскільки стягнення податку чи збору неможливо без здійснення господарського правочину та отримання платником податку прибутку. З огляду на характер діяльності суб'єкту податкового спору (господарська діяльність) доцільно розглядати такі спори у господарському суді.

На наш погляд, у податкових правовідносинах з приводу державної компенсації визначальною є не публічно-правова, а майнова природа. Орган державного регулювання господарської діяльності в податкових спорах є боржником у май-

нових зобов'язаннях, що виникли на підставі закону, та відповідачем. До нього можуть застосовуватись негативні майнові наслідки порушення зобов'язань, зокрема нарахування відсотків на бюджетну заборгованість. Таким чином, правовідносини між публічно-владними органами і приватними особами є різноманітними, вони не зводяться до виключно управлінських відносин. Податкові зобов'язальні правовідносини з приводу бюджетної компенсації є правовідносинами горизонтальними і не передбачають вертикального підпорядкування суб'єктів.

Якщо господарська діяльність товаровиробника та його податкові зобов'язання виконуються відповідно до чинного законодавства, можливість регулювання юридичного конфлікту з приводу бюджетної компенсації методом субординації виключається. Сторони спору мають право лише координувати свої дії і не мають відносно один одного владних повноважень. Зокрема, якщо ДПА на підставі Постанови КМУ від 26.09.2001р. № 1270 робить пропозицію експортеру провести залік поточних компенсацій по ПДВ у рахунок майбутніх платежів по ПДВ, то на це потрібна письмова згода експортера. Тобто у вказаних податкових конфліктах сторони юридично рівні, жодна з них не має можливості без згоди іншої сторони, або рішення компетентного державного органу ліквідувати правовий конфлікт з приводу порушення майнових прав. А якщо владне підпорядкування однієї сторони іншій відсутнє, то ці спори підвідомчі саме господарським судам.

Додатковим аргументом у цьому твердженні є таке.

Матеріальним змістом позовних вимог юридичних осіб у податкових спорах з приводу затримання бюджетної компенсації є отримання вказаної компенсації з урахуванням індексу інфляції та пені за несвоєчасне виконання розпорядником бюджетних коштів своїх грошових зобов'язань, покладених на нього законом, або відшкодування шкоди, заподіяної протиправними діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень. Згідно з ч. 2. ст. 21 КАС такий позов розглядатиме адміністративний суд, тільки якщо вказані майнові вимоги будуть заявлені в одному провадженні з вимогою вирішити публічно-правовий спір. Тобто подати в адміністративний суд позов із самостійною вимогою про відшкодування шкоди не можливо, тільки разом з вимогою, наприклад, про відміну рішення, внаслідок якого заподіяна шкода. Якщо ж вимога вирішити публічно-правовий спір відсутня, то позов про відшкодування шкоди суб'єктом регулювання господарської діяльності вирішується в порядку господарського судочинства.

У зв'язку з вищенаведеним можлива ситуація, коли суб'єкт господарської діяльності подає в адміністративний суд позов про відміну рішення органу державного регулювання господарської діяльності і відшкодування шкоди, заподіяної таким рішенням, і одночасно подає в господарський суд позов про відшкодування шкоди. У результаті можлива ситуація, коли по одному й тому самому спору прийнято два різних за змістом, але законних рішення, оскільки в судовій практиці трапляються випадки неоднакового застосування загальними та спеціалізованими судами одних і тих самих норм матеріального і процесуального права, різні підходи при вирішенні питання про достовірність або недостовірність доказів, про встановлення або доведеність обставин справи.

Для уникнення такої ситуації, на наш погляд, спори, в яких орган державного регулювання господарської діяльності є стороною у податкових зобов'язаннях, слід віднести до компетенції господарських судів.

Окремо розглянемо спори, в яких суб'єкт владних повноважень є позивачем. Згідно з п. 4 ст. 1 КАС ці спори підвідомчі адміністративним судам. Вважаємо, що їх доцільно відносити до компетенції адміністративних судів, тільки якщо відповідачем є інший суб'єкт владних повноважень, тобто спір між цими суб'єктами існує з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері державного управління.

Якщо ж відповідачем є юридична чи фізична особа, то такий спір слід розглядати в порядку цивільного чи господарського судочинства відповідними судами. Адміністративні ж суди згідно з Концепцією адміністративно-правової реформи повинні виконувати судовий контроль за діяльністю органів державної влади, захищати права та законні інтереси юридичних та фізичних осіб. “Пріоритети адміністративної юстиції лежать у сфері захисту прав громадянина, а не держави” [2, с. 10]. Тому в адміністративному судочинстві орган державної влади може виступати виключно відповідачем, що відповідає міжнародним демократичним традиціям адміністративного судочинства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арбитражный процесс: Учебник для вузов / Под ред. М. Треушникова. – М., 1993. – С. 55.
2. О. Пасенюк. Становлення адміністративної юстиції в Україні та адміністративне право. – Право України. – 2005. – № 7. – С. 10.
3. Побирченко И. Г. Советский арбитражный процесс. – К., 1988. – С. 61.
4. Чернадчук В. Д., Сухонос В. В. Основы господарського процесуального права: Навч. посібн. – Суми, 2005. – С. 53.

УДК 347.796.2

С.С. Кузнецов, Л.И. Кормич

ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДИСПАШЕРА

Осуществление совместных морских предприятий связано с опасностями мореплавания. Так, В. Ф. Сидорченко обращает внимание на то, что “в реальной практике мореплавания существует множество факторов, воздействующих на судно, и поэтому никогда нельзя знать заранее, что не произойдет чего-либо неожиданного (понятие “случайности мореплавания” широко известно международному и национальному морскому праву)” [1, 8].

Безопасность морских предприятий связана не только с обеспечением безопасности судоходства и развитием средств спасания на море, “но также и с проблемами распределения убытков, вызванных происшествием, между судовладельцем, фрахтователем и грузовладельцем. Распределение подобных убытков